

Uchwała z dnia 23 stycznia 2004 r.

III PZP 18/03

Przewodniczący SSN Józef Iwulski (sprawozdawca), Sędziowie SN: Jerzy Kwaśniewski, Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Jana Szewczyka po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 23 stycznia 2004 r. sprawy z powództwa Kazimierza K., Eugeniusza D. i Zygmunta S. przeciwko syndykowi masy upadłości Wielobranżowego Przedsiębiorstwa Budowlano-Usługowego „P.” Spółce z o.o. w W. o ustalenie i zapłatę, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z dnia 6 października 2003 r. [...]

„Czy w sprawie przeciwko Syndykowi masy upadłości dopuszczalne jest zabezpieczenie powództwa przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym upadłego ?”

p o d j ą ł uchwałę:

W sprawie przeciwko syndykowi masy upadłości niedopuszczalne jest zabezpieczenie powództwa przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym upadłego.

U z a s a d n i e

Powodowie Kazimierz K., Eugeniusz D. i Zygmunt S. wnieśli o zasądzenie od syndyka masy upadłości Wielobranżowego Przedsiębiorstwa Budowlano-Usługowego „P.” spółki z o.o. w W. należności z tytułu umów o pracę. Powodowie byli członkami zarządu spółki i dochodzili wierzytelności powstałych po ogłoszeniu jej upadłości.

Postanowieniem z dnia 15 lipca 2003 r. [...] Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu zabezpieczył powództwo przez zajęcie wierzytelności na rachunku bankowym syndyka na łączną kwotę 207.263,00 zł. Sąd Okręgowy

ustalił, że syndyk masy upadłości rozwiązał z powodami umowy o pracę z dniem 23 października 2002 r., z powołaniem się na art. 7a ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (jednolity tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 112, poz. 980 ze zm.). Syndyk wydał powodom świadectwa pracy zawierające informacje o liczbie dni niewykorzystanych urlopów wypoczynkowych oraz dotyczące odszkodowań za okres wypowiedzenia i odpraw pieniężnych. W styczniu 2003 r. syndyk odmówił jednak wypłaty tych świadczeń powodom, kwestionując ważność umów o pracę. Uwzględniając wnioski powodów o zabezpieczenie powództwa, Sąd Okręgowy uznał, że niezabezpieczenie może pozbawić ich zaspokojenia roszczeń, które nie zostały ujęte na liście wierzytelności upadłego. Sąd uznał, że żaden przepis nie zabrania zabezpieczenia powództwa po ogłoszeniu upadłości dłużnika.

Rozpatrując zażalenie syndyka na to postanowienie, Sąd Apelacyjny w Gdańsku powziął wątpliwości przedstawione w rozpoznawanym zagadnieniu prawnym. Sąd Apelacyjny podniósł, że dopuszczalne jest dochodzenie od syndyka wierzytelności powstałych po ogłoszeniu upadłości. Może to wskazywać na dopuszczalność zabezpieczenia takiego powództwa, gdyż brak jest wyraźnej regulacji przeczącej temu w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego i prawa upadłościowego. Przeciwno takiej wykładni przemawia jednak stwierdzenie, że zabezpieczenie powództwa prowadziłoby do uprzywilejowania pozycji powodów względem innych wierzycieli. Sąd Apelacyjny skłania się do poglądu o niedopuszczalności zabezpieczenia powództwa w takiej sytuacji, „tym bardziej, że nawet postępowanie egzekucyjne, o którym mowa w treści art. 63 § 1 prawa upadłościowego z mocy samego prawa podlega umorzeniu po ogłoszeniu postanowienia o ogłoszeniu upadłości”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że w sprawie mają zastosowanie przepisy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.). Sąd drugiej instancji wprawdzie wyraźnie tego nie wskazał, ale można się domyślić, że chodzi o art. 63 § 1 tego „prawa upadłościowego”. Stwierdzenie to jest niezbędne, gdyż w dacie wydania postanowienia przez Sąd pierwszej instancji obowiązywała już ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U.

Nr 60, poz. 535). Jednak według art. 536 tej ustawy, w sprawach, w których ogłoszono upadłość przed dniem wejścia jej w życie, stosuje się przepisy dotychczasowe. Gdyby zagadnienie prawne rozpatrywać na podstawie Prawa upadłościowego z 2003 r., to jego rozstrzygnięcie nie budziłoby większych wątpliwości. Zgodnie z art. 43 tego Prawa, po ogłoszeniu upadłości zabezpieczenia w postaci ustanowienia tymczasowego nadzorcy sądowego albo zarządu przymusowego upadają z chwilą objęcia majątku upadłego dłużnika w zarząd przez syndyka albo zarządcę albo objęcia nadzoru przez nadzorcę sądowego. Inne zabezpieczenia zastosowane przez sąd po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości upadają z dniem ogłoszenia upadłości. W nowym Prawie upadłościowym wyraźnie uregulowano też wpływ ogłoszenia upadłości na postępowania sądowe i administracyjne. W razie ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu, z dniem ogłoszenia upadłości postępowania zabezpieczające i egzekucyjne - zarówno sądowe, jak i administracyjne - prowadzone przeciwko upadłemu w celu zaspokojenia należności, które z mocy prawa są objęte układem, ulegają zawieszeniu z mocy prawa. Sumy uzyskane w zawieszonych postępowaniach organ egzekucyjny z urzędu przekazuje do masy upadłości. Sędzia-komisarz może uchylić dokonane zajęcia lub zabezpieczenia, z wyjątkiem ustanowionych w postępowaniu zabezpieczającym hipotek przymusowych i hipotek morskich, jeżeli jest to niezbędne dla prowadzenia przedsiębiorstwa upadłego albo z innych ważnych przyczyn (art. 140 ust. 1 tego Prawa). W razie natomiast ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego, postępowanie egzekucyjne - zarówno sądowe, jak i administracyjne - wszczęte przeciwko upadłemu przed ogłoszeniem jego upadłości ulega zawieszeniu z mocy prawa z datą ogłoszenia upadłości. Postępowanie egzekucyjne umarza się z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości (art. 146 ust. 1 tego Prawa). Sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym i niewydane przelewa się do masy upadłości, a wierzyciele, którzy prowadzili egzekucję, będą zaspokojeni według przepisów ustawy (art. 146 ust. 2). Przepisy te stosuje się odpowiednio, gdy na majątku upadłego ustanowiono zabezpieczenie w ramach postępowania zabezpieczającego. Zaspokojenie wierzycieli, których roszczenie zabezpieczono hipoteką przymusową lub hipoteką morską, następuje według przepisów ustawy (art. 146 ust. 3). W czasie postępowania upadłościowego niedopuszczalne jest wszczęcie postępowań egzekucyjnych z masy upadłości przeciwko upadłemu. Orzeczenie zasądzające świadczenie od upadłego wydane po ogłoszeniu upadłości podlega wykonaniu według przepisów ustawy

(art. 146 ust. 4). Z regulacji tych w sposób nie budzący wątpliwości wynika zakaz zabezpieczenia powództwa i prowadzenia egzekucji po ogłoszeniu upadłości w zakresie dotyczącym wierzytelności przeciwko upadłemu. Takimi wierzytelnościami są niewątpliwie należności ze stosunku pracy, zarówno powstałe przed, jak i po ogłoszeniu upadłości (art. 342 ust. 1 pkt Prawa upadłościowego z 2003 r.). W świetle tych regulacji nowego Prawa upadłościowego powstaje problem, czy oznaczają one zmianę stanu prawnego, czy też tylko bardziej precyzyjnie określają reguły postępowania, które występowały już w dotychczasowym stanie prawnym.

Sąd drugiej instancji przyjmuje założenie, że z art. 63 § 1 Prawa upadłościowego z 1934 r. wynikał zakaz egzekucji co do wierzytelności powstałej po ogłoszeniu upadłości. Sąd szerzej jednak tego nie uzasadnił, a nie jest to bynajmniej niewątpliwe. Sąd drugiej instancji nie dostrzegł też regulacji zawartej w art. 750 k.p.c., według którego zabezpieczenie nie może obejmować rzeczy i praw, z których egzekucja jest wyłączona. Przy założeniu niedopuszczalności egzekucji (indywidualnej) skierowanej do majątku upadłego, zastosowanie tego przepisu prowadzi do dość jednoznacznego wniosku o niedopuszczalności zabezpieczenia powództwa w zakresie takich wierzytelności. Oba te problemy są jednak znacznie bardziej złożone.

Z art. 63 ust. 1 Prawa upadłościowego z 1934 r. niewątpliwie wynikał zakaz egzekucji wszczętej przed ogłoszeniem upadłości. Zgodnie z tym przepisem w brzmieniu po nowelizacji z 1997 r., postępowanie egzekucyjne, wszczęte przed ogłoszeniem upadłości przeciwko upadłemu w poszukiwaniu jego długu osobistego, będzie zawieszone z ogłoszeniem upadłości. Będzie ono umorzone z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Należy zwrócić uwagę na to, że przed nowelizacją z 1997 r. przepis ten pozwalał na prowadzenie egzekucji, wszczętej przed ogłoszeniem upadłości, jeżeli była ona zabezpieczona hipoteką, w rejestrze, zastawem lub prawem zatrzymania. Przepis ten natomiast wprost nie dotyczył egzekucji wszczętej po ogłoszeniu upadłości i możliwość jej prowadzenia była sporna w doktrynie i orzecznictwie. Ostatecznie w tym zakresie utrwalił się pogląd, że po ogłoszeniu upadłości niedopuszczalna jest egzekucja wierzytelności wchodzącej w skład masy upadłości, co wynika z art. 204 i 205 Prawa upadłościowego (por. uchwała z dnia 18 kwietnia 2000 r., III CZP 3/00, OSNC 2000 nr 11, poz. 196; PPH 2002 nr 2, s. 44 z glosą R. Pabisa, a zwłaszcza wyrok z dnia 21 maja 2002 r., III RN 67/01, OSNP 2003 nr 6, poz. 139; Monitor Podatkowy 2003 nr 2, s. 46 z glosą R. Pabisa oraz orzecznictwo i poglądy doktryny wskazane w jego uzasadnieniu). Sąd

Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejsze zagadnienie prawne pogląd ten podziela, gdyż trafnie jest on wywiedziony z językowej wykładni art. 204 i 205 Prawa upadłościowego, wzmocnionej wykładnią systemową i funkcjonalną. Zgodnie z art. 204 § 1 pkt 1 Prawa upadłościowego, w pierwszej kolejności zaspokojeniu z masy upadłości podlegają koszty postępowania upadłościowego oraz koszty postępowania układowego poprzedzającego ogłoszenie upadłości; wydatki połączone z zarządem i likwidacją masy upadłości, nie wyłączając podatków i innych danin publicznych; należności za pracę i renty z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci; wsparcie dla upadłego i jego rodziny oraz ciążące na nim należności alimentacyjne, jak również koszty ostatniej choroby i pogrzebu upadłego odpowiadającego miejscowym zwyczajom. Przepis wyraźnie więc zalicza do tej uprzywilejowanej kategorii należności za pracę (należności ze stosunku pracy). Jeżeli więc syndyk dokonuje czynności prowadzących do powstania wierzytelności ze stosunku pracy, to są one zaliczone do należności podlegających zaspokojeniu w pierwszej kolejności. Według art. 205 Prawa upadłościowego należności pierwszej i drugiej kategorii są zaspokajane przez syndyka w miarę wpływania potrzebnych sum do masy i dopiero o ile w ten sposób nie będą uiszczone, zaspokojone zostaną w drodze podziału. „Należności za pracę” nie tylko, że są uprzywilejowane w ten sposób, iż są zaliczone do pierwszej kategorii, ale też podlegają zaspokojeniu w miarę wpływu pieniędzy do masy, a dopiero później ewentualnie w drodze podziału. Oznacza to z jednej strony ich uprzywilejowanie, ale z drugiej strony niemożność innego ich traktowania niż pozostałych należności w tej samej kategorii. Przy czym art. 205 Prawa upadłościowego wyraźnie dotyczy sposobu zaspokojenia tych należności, co w powiązaniu z istotą postępowania upadłościowego prowadzi do wniosku, że wyłączone jest odrębne postępowanie egzekucyjne dotyczące tych należności. Możliwość prowadzenia takiego odrębnego postępowania egzekucyjnego oznaczałaby bowiem, że zaspokojenie tych należności następowałoby przez ich wyegzekwowanie, a więc w sposób sprzeczny z art. 205 Prawa upadłościowego. Postępowanie upadłościowe jest jedynym postępowaniem normującym dochodzenie roszczeń przeciwko upadłemu. Pojawiające się wątpliwości interpretacyjne powinno się zatem rozstrzygać na rzecz wyłączności tego postępowania. Dotyczy to także sytuacji, w której egzekwowane świadczenie zasądzone zostało wyrokiem wydanym w procesie wytoczonym przeciwko syndykowi masy upadłości.

Pewne rodzaje zabezpieczenia wierzytelności mają jednak znaczenie w postępowaniu upadłościowym (por. wskazane wyżej brzmienie art. 63 § 1 Prawa upadłościowego obowiązujące do nowelizacji z 1997 r.). Traktując postępowanie upadłościowe jako rodzaj egzekucji uniwersalnej, w przypadku, gdy zabezpieczenie wierzytelności ma wpływ na to postępowanie, należałoby uznać, że art. 750 k.p.c. nie ma zastosowania (takie zabezpieczenie byłoby możliwe). Analiza przepisów Prawa upadłościowego z 1934 r. świadczy jednak o tym, że zajęcie wierzytelności pieniężnej na rachunku bankowym upadłego nie miało znaczenia w postępowaniu upadłościowym. Znaczenie takie miały tylko zabezpieczenia polegające na ustanowieniu hipoteki, zastawu, wpisu do rejestru statków lub prawa zatrzymania (art. 204 § 1 pkt 2a i 2b Prawa upadłościowego) i to dokonane wyłącznie przed ogłoszeniem upadłości, gdyż po nim żaden wierzyciel nie mógł już uzyskać przeciwko upadłemu prawa zastawu ani wpisu do ksiąg wieczystych lub wpisu w rejestrze celem zabezpieczenia wierzytelności, chociażby powstała ona przed ogłoszeniem upadłości (art. 27 Prawa upadłościowego).

Skoro więc należności ze stosunku pracy powstałe po ogłoszeniu upadłości nie mogą podlegać egzekucji (indywidualnej) poza postępowaniem upadłościowym, a ich zabezpieczenie przez zajęcie wierzytelności pieniężnej upadłego nie ma znaczenia w postępowaniu upadłościowym, to zgodnie z art. 750 k.p.c. zabezpieczenie powództwa dotyczącego takich wierzytelności jest niedopuszczalne, co prowadzi do podjęcia uchwały jak w sentencji.

=====